

TIẾP CẬN DỰA TRÊN QUYỀN VỀ CHUYỂN ĐỔI GIỚI TÍNH - MỘT SỐ VẤN ĐỀ LÝ LUẬN VÀ THỰC TIỄN

ThS. Đậu Công Hiệp
(Khoa Pháp luật Hành chính-Nhà nước
Trường Đại học Luật Hà Nội)

Dẫn nhập: Trong những năm gần đây, vấn đề chuyển đổi giới tính dành được nhiều sự quan tâm của xã hội bởi một phần lớn do những phong trào, hoạt động vì quyền của người đồng tính, song tính và chuyển giới. Đặc biệt, việc Bộ luật Dân sự 2015 đặt ra quy định liên quan tới việc chuyển đổi giới tính tại điều 37 đã đặt ra nhu cầu xây dựng và hoàn thiện cơ sở pháp lý về hoạt động này. Việc xác định cách thức tiếp cận khi xây dựng pháp luật về chuyển đổi giới tính là một vấn đề quan trọng đặc biệt trong bối cảnh tiếp cận dựa trên quyền (Right-based Approach) đang là xu hướng chủ đạo trên thế giới. Bài viết này cố gắng làm sáng tỏ các phương diện lý luận và thực tiễn về tiếp cận dựa trên quyền đối với vấn đề chuyển đổi giới tính, đặc biệt là trong hoạt động xây dựng pháp luật.

1. Chuyển đổi giới tính và quyền con người

Trước khi tìm hiểu mối liên hệ giữa chuyển đổi giới tính và quyền con người, chúng ta cần có những hình dung cơ bản về hiện tượng chuyển giới nói chung. Có thể thấy, chuyển giới là *"một khái niệm rất rộng chỉ quá trình mà một con người hay động vật thay đổi giới tính. Nó xảy ra một cách tự nhiên ở một số loài, những khái niệm này thường được sử dụng với ý nghĩa là phẫu thuật chuyển đổi giới tính."*¹ Có thể thấy, chuyển đổi giới tính là một quá trình mà thông qua các liệu pháp khác nhau, một người có thể thay đổi giới tính của mình hoàn toàn hay từng phần. Trong đó, bên cạnh liệu pháp hormone (Hormone replacement therapy) thì phẫu thuật chuyển đổi giới tính (Sex reassignment surgery²) là biện pháp thường được sử dụng để thực hiện việc chuyển đổi giới tính một cách hoàn chỉnh nhất. Phẫu thuật chuyển đổi giới tính thường được thực hiện đối với những người có bản dạng giới khác với giới tính sinh học. Theo đó, họ có xu hướng sử dụng biện pháp can thiệp y học để có một cơ thể thống nhất với giới tính mong muốn của mình.

Tuy nhiên, chuyển giới, xét dưới góc độ rộng, có thể được coi là một quá trình biểu hiện giới qua đó một cá nhân đòi hỏi việc sự biểu hiện ra bên ngoài về mặt giới tính của mình được thực hiện một cách đầy đủ và hoàn thiện nhất. Vì vậy, bên cạnh sự chuyển đổi giới tính về mặt sinh học với sự can thiệp y khoa, còn có một nhu cầu đó là

¹ Mistress Dede, *Sex change: A simple guide to sex reassignment*, 2014. Nguyên văn: *"sex change' is a very broad term that refers to the process of a person or animal changing sex. This occurs naturally in some species of animals, but more often the term is used to mean sex reassignment surgery"*.

² Hay có thể dịch là phẫu thuật *khẳng định giới* để giảm bớt sự kỳ thị có thể gây ra bởi khái niệm *chuyển đổi giới*.